

Posudek na diplomovou práci Mgr. Michaely Erbenové S Benešem, Gottwaldem, Zápotockým i Novotným nad hlavou. Žák a česká národní škola mezi válkou a socialismem (1945-1960) metodou orální historie, FHS UK, 2020

Michaela Erbenová se ve své diplomové práci chtěla zaměřit na srovnání vzpomínek na školní léta dvou skupin narátorů, rozdělených podle toho, ve které škole jako žáci studovali: jedna škola byla historicky tzv. česká, tj. od počátku určena pro děti české národnosti, a druhá tzv. německá. To se pochopitelně změnilo v roce 1945 po násilném odsunu německého obyvatelstva, přičemž práce se má zaměřovat právě na období následující: na roky 1945–1960. Sama autorka se přitom hlásí ke komparativní metodě a k regionálním dějinám. Na oponentovi práce nicméně je nejen ocenit původní, bezesporu originální a výborný nápad, ale též jeho výsledné zpracování.

Po stránce struktury je práce zpracována na standardní úrovni. Trochu matoucí je snad pouze číslování jednotlivých kapitol, respektive podkapitol, kdy autorka každou velkou část, kterou nečísluje, rozřazuje opět od začátku od 1, 2, 3, úzus je přitom spíše počítat práci jako celek.¹ Osobně také sice preferuji předřazení teoreticko-metodologické kapitoly před kapitolu historicko-kontextuální, neboť je možné nejdříve pojmenovat hlavní téma výzkumu a s ohledem na to strukturovat výklad historického kontextu, který ze zaměření práce již má víceméně vyplývat. Takto se domnívám, že *Historická část* je jistě zpracována pečlivě, ale snad až příliš faktograficky bez jasné souvztažnosti k tématu práce. Mám na mysli zejména pasáže o vývoji školství od 18. století a ještě starší základní historická data o obou obcích, v nichž se školy nacházejí. Daleko spíše bych v této části uvítala především kontext vývoje školství na celostátní i regionální úrovni od konce První, respektive Druhé republiky, vyhlášení Protektorátu či změny v období Třetí republiky. Především však postrádám informace o průběhu odsunu německého obyvatelstva na zvoleném území, který naprosto zásadním způsobem proměnil situaci v minimálně jedné ze dvou studovaných lokalit a umožnil tak de facto tuto komparaci. Stručně řečeno: uvítala bych větší zacílení historického kontextu na období, které je tématem této práce.

Historická kapitola je následována *Metodologickou částí*, ve které autorka vymezuje základní metodologické postupy svého výzkumu. Již výše zmíněné výzkumné téma jistě nelze než kvitovat, o to více bych však v této či následujících částech uvítala bližší informace o narátorech, respektive přehlednější informace například o tom, v jakém období ve školách studovali (patnáctileté výzkumné rozmezí je přece jen dosti dlouhé), jakými cestami se ubíraly jejich dospělé životy, zda se tedy jednalo již v obou případech o české obyvatelstvo, a pokud ano (což předpokládám), jak autorka hodnotí možnosti komparace ve chvíli, kdy chce na jedné straně komparovat dvě kdysi národnostně odlišné školy, ale již v situaci, kdy naopak převládá snaha o „počeštění“ a homogenitu a kdy i sami narátoři z kdysi „německé“ školy byli v dětském věku, ve kterém si starší historii instituce nemuseli příliš uvědomovat, pokud s „odsunutými dětmi“ nepřišli přímo do styku.

K orálně-historické části prosím ještě o zodpovězení následujících otázek, které v textu nejsou zahrnuty: zajímalo by mě, jak probíhalo vyjednávání souhlasů s použitím rozhovorů. Autorka hovoří o tom, že narátorky byly stydlivější: vymínil si například

¹ Například: Úvod, 1. Historická část (1.1 Vývoj školství, ...), 2. Metodologická část (2.1 Téma a výzkumná otázka, ...) atd.

někdo autorizaci či jiné další ujednání? Citace jsou, zdá se, uváděny v syrové verzi. Nezvažovala autorka jejich editaci, jak je běžným zvykem? Pokud ne, proč, prosím? Autorka se taktéž zmiňuje, že dvě narátorky jsou členkami její rodiny (babička a její sestra, tedy autorčina prarodička). Tato rodinná „blízkost k tématu“ přitom není v textu reflektována (krom poznámky pod čarou na s. 41). Jak tedy prosím hodnotí autorka tuto svoji výzkumnou pozicionalitu ve vztahu jak k „rodinným narátorům“ a z toho plynoucí (pravděpodobně) blízkosti ke zkoumanému místu, tak k tématům, jimiž se v práci zabývá?

Jde-li o prameny archivní povahy, autorka na několika místech opakuje, že kronika „německé“ školy není dostupná, neboť si ji s sebou (pochopitelně) odvezli (Čechy) odsunutí Němci. Bylo by možné k textu získat přístup v nějakém německém archivu, skrze kontakty na někdejší vidochovské obyvatele, nebo se o to autorka ani nepokoušela?

Nejzávažnější otázky ve mně vzbuzuje *Empirická část*, která zpracovává témata: Život ve škole (učitelé a zaměstnanci, školní budova, školní rok a jeho součásti), Škola a církve (výuka náboženství, svátek Božího těla) a Fenomény doby (UNRRA, mandelinka bramborová a Vánoce). Ačkoli se autorka v metodologické části hlásí k regionálním dějinám, dovolila bych si snad i po výběru témat doplnit charakteristiku spíše o dějiny každodennosti. To je však druhotné. S ohledem na zvolené komparativní hledisko – národnostně původně „česká“ vs. původně „německá“ škola – by mě v hlavní řadě zajímalo zdůvodnění výběru těchto témat a také důvod, proč je kladen – oproti jiným podobným pracím – tak velký důraz na náboženské otázky, když sama autorka píše, že sami narátoři reflektují i náboženské svátky spíše jako společenské než duchovní zážitky (s. 63). Očekávala bych totiž, že témata více zohlední onu komparativní perspektivu výzkumu a pomohou ji rozvinout. Zvolená témata však ukazují spíše na to, že mezi školami v podstatě žádné významnější rozdíly nebyly: v obou školách v daném období již studovaly zřejmě převážně české děti, tudíž to hlavní, co je dle mého mohlo odlišovat, byla osobní či rodinná ne/zkušenost s odsunem někdejších sousedů, z toho vyplývající změny obyvatel obce, změny majetkových poměrů atd. Ačkoli autorka v *Závěru* hovoří o tom, že se vidochovští museli s odsunem vyrovnávat, v hlavní *Empirické části* toto téma v podstatě nerozpracovává. Ráda bych proto autorku požádala o rozvedení a vysvětlení v rámci obhajoby, stejně jako o zodpovězení oné implicitní otázky této práce: *hrála tedy odlišná národnostní minulost škol ve vzpomínkách narátorů na jejich školní docházku vůbec nějakou roli? Je pochopitelně přirozené, že vzpomínky na dětství bývají často „velkými dějinami“ nezasazeny, pakliže tyto nezasáhly přímo tehdejší děti a jejich rodiny, ale v takto postavené komparativní studii by dle mého názoru měly být i ony „velké dějiny“ – tím spíše takto dramatické – zastoupeny.*

Při té příležitosti bych ráda požádala i o vysvětlení principu, podle kterého se autorka rozhodla pro zařazení podkapitoly o UNRRA (Správe Spojených národů pro pomoc a obnovu), když sama upozorňuje na to, že většina narátorů ji vůbec netematizovala, a podkapitola tak vychází primárně ze sekundární literatury. Autorka však v textu dodává, že ona sama téma považuje za důležité, proč se jej rozhodla zařadit – domnívám se však, že zde by měla prim hrát perspektiva aktéřská, a daleko nosnější by mohlo být rozpracování toho, proč ji někdejší děti příliš nezmiňují, než je takto „doplňovat“ o autorkou zvolené (nepochybně „objektivně“) důležité téma.

Další poznámky jsou již spíše druhotné, avšak dovolím si přesto upozornit na místy problematické formulace (jak je „rozdílnost v případě dostupnosti pramenů .... jeden z výsledků komparace“?, s. 33, „reprezentativní vzorek“ na s. 34, rozpaky vzbuzující „zvýšená mužská mortalita“ na s. 42, „ochuzení o zážitky s katechetou“ - *ochuzení* o to, že je nikdo nebije?, s. 56) a na občasně nesprávné dělení vět či tvary slov (*standartně*). Po jazykové i formální stránce je jinak práce zpracována na velice dobré úrovni a nemám k ní větších připomínek.

Závěrem: domnívám se, že autorka jistě prokázala, že je schopna samostatné badatelské práce a následně ji příslušným způsobem obsahově zpracovat a prezentovat. Zvolila-li však jako hlavní výzkumnou perspektivu komparaci, obávám se, že tento interpretativní potenciál nebyl optimálně využit a naplněn. Z toho důvodu práci doporučuji k obhajobě, ale navrhuji hodnocení bohužel pouze mezi stupni **velmi dobře (2)** a **dobře (3)**.

V Praze dne 18. 6. 2020

Mgr. Jana Wohlmuth Markupová